LU Teoloģijas fakultātes profesore, vadošā pētniece

LAIMA GEIKINA

STUDĒJOŠO GARĪGĀ LABIZJŪTA UN PRAKTISKAS IEVIRZES TEOLOĢIJAS STUDIJU PROGRAMMA¹

Veiktā **pētījuma mērķis** ir apzināt priekšnosacījumus (teoloģiskos un pedagoģiskos) studējošo garīgās labizjūtas sekmēšanai, lai tos izmantotu jaunu, ar *garīgo līdzgaitniecību* saistīto profesiju Maģistra profesionālās studiju programmu (MPSP) izstrādē. Pētījumā izvirzītā **tēze** ir Elizabetes Džinas Tisdellas (*Tisdell*) septiņos garīguma principos balstīta studiju programma ir transformējoša un sekmē studējošo garīgo labizjūtu. Pētījumā izmantota jaukta **metodoloģija** – kvantitatīvi kvalitatīvs pētījums, izmantojot Garīgās labizjūtas anketu pirms un pēc pedagoģiskās intervences, un pētījuma dalībnieku dienasgrāmatu ieraksti. Šo divu metožu rezultātā iegūto datu analīze.

**Garīgums kā
starprelīģiju /
starpkultūru dialoga
un jaunu Praktiskās
teoloģijas studiju
programmu izveides
priekšnosacījums**

Šajā publikācijā vēlos dalīties ar nepilnus trīs gadus ilguša pētījuma rezultātiem. Par garīguma jēdzienu un tā saistību Teoloģijas un reliģiju studiju programmām esmu referējusi starptautiskās konferencēs Latvijā, Dienvidāfrikā, Austrālijā u. c. Plašāk par *garīgumu* kā starpreliģiju dialoga ilgtspējas priekšnosacījumu iespējams lasīt manā un kolēģes Daces Balodes kopīgajā publikācijā “*Spirituality*

1 Publikācija tapusi, pateicoties ERAF aktivitātes 1.1.1.2. pasākuma “Pēcdoktorantūras pētniecības atbalsts” pētnieciskā projekta “Teoloģijas un prakses mijattiecības ilgtspējīgā starpkultūru un starpreliģiju dialogā” (1.1.1.2/VIAA/1/16/076) finansiālam atbalstam.

and Sustainability of Interreligious/Interdenominational Dialogue in Theological Study Programs”².

Ar *garīgumu* šeit tiek saprasts, ka tas ir **personiskās identitātes daļa (iekšēji nodomi – intentions)**, kas atklāj personas esamības būtību; vai piedzīvotās dziļākās vērtības un to nozīmes. Saistās ar *dzīves jēgas meklējumiem*, ir *absolūto vērtību* un *personiskās integritātes avots*. Garīgums ir viens no veidiem, kā personas konstruē zināšanas, un tas sasaista personas emocionālo, kognitīvo, neapzināto un simbolisko pieredzi / domēnus.³

Reliģija ir sociāls fenomens, kas dara **jēgpilnu indivīda eksistenci** konkrētā kultūrā un sabiedrībā.⁴ Reliģija ir ārēji novērojamā mūsu vērtību un jēgas sistēma, kas izpaužas piederībā kādai noteiktai pasaules uzskatu sistēmai, kura ir ietērpta kultūras formā. Abi šie fenomeni ir vienas medaļas divas puses. Jēgpilnas, vērtību apziņā balstītas eksistences redzamā un ārējam vērtējumam apslēptā personības daļa – rīcība un motivācija.

Garīguma temats mana pētījuma kontekstā aktualizējās, jo iesaistījās jaunas profesionālo studiju programmas izveidē. LU Teoloģijas fakultātē tika izveidota darba grupa jaunas Maģistra profesionālas studiju programmas “Garīgā līdzgaitniecība daudzveidīgos sociālos kontekstos” (darba nosaukums) koncepcijas izstrādei. Tāpēc tika veikta rūpīga gan *garīguma*, gan *garīgās līdzgaitniecības* konceptu izpēte.

Tradicionāli garīgās līdzgaitniecības darbības lauku apzīmēja tādas praktiskās teoloģijas kategorijas kā dvēselkopšana, pastorālā aprūpe, garīgā aprūpe, pastorālteoloģija, pastorāla konsultācija. Minētās kategorijas darbības aspektā paredz paternālistisku attieksmi pret klientu vai pacientu. Kāds, kuram pašam nepiemīt spēja pārvarēt grūtības, tiek vadīts, tiek doti padomi, kā sakārtot savu dzīvi krīzes brīžos, tiek izmantota eksperta autoritāte, lai nodrošinātu klienta / pacienta vajadzības. Līdzgaitniecības koncepts ietver klienta / pacienta iespējošanu⁵, izmantojot gan viņa, gan līdzgaitnieka daudzveidīgos resursus. Līdzgaitnieks ir tikai impulss klienta / pacienta pašattīstošai

2 Laima Geikina, Dace Balode, “Spirituality and Sustainability of Interreligious / Interdenominational dialogue in Theological Study Programs” in *Discourse and Communication for Sustainable Education*, vol. 10, no. 1, (2019), 146–161, DOI: 10.2478/dcse-2019-0011

3 Elisabeth Jean Tisdell, *Exploring Spirituality and Culture in Adult and Higher Education* (San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2003), 20.

4 Laima Geikina, *Mācīties būt... un dzīvot kopā. Reliģiskā izglītība valsts skolās Latvijā un Eiropā* (Rīga: Drukātava, 2013), 22.

5 Datorzinātnēs minētā jēdziena definīcija ir: aparatūras vai programmatūras darbības traucējumu novēršana un funkcionēšanas atjaunošana, lai tā spētu veikt lietotājam nepieciešamās darbības. Attiecinot šo definīciju uz sociālām un humanitārām zinātnēm, termins ir aprobežots ar nozīmi “indivīda fizisku, sociālu un garīgu darbības traucējumu novēršana un labizjūtu sekmējošas funkcionēšanas atjaunošana, lai spētu nodrošināt savas fiziskās, sociālās un garīgās vajadzības”.

vai pašdziedinošai darbībai.⁶ Līdz šim garīgās aprūpes funkcija bija dziedināt, bet garīgas līdzgaitniecības konceptā līdzvērtīgi nozīmīgas funkcijas ir sekmēt indivīda pašattīstību, pilnveidi un apzinātību. Līdz ar to paplašinās tradicionālo kompetenču loks, kas ietverts ar jomu saistīto profesiju standartos. Kompetenci nosaka spēja uzlūkot indivīdu holistiski, orientēt viņu uz dziļākas vērtību apziņu un jēgas meklējumiem, mērķtiecību dzīves kvalitātes uzlabošanā. Ne tikai dziedināt un atbalstīt klientus vai pacientus krīzēs, īstenojot garīgo vajadzību nodrošinājumu, bet arī īstenot preventīvas aktivitātes garīgās labizjūtas veicināšanai, izmantojot indivīda iekšējo garīgo resursu apzinātību, pilnveidi un atbilstošu izmantošanu.

Aktuālajā jaunās studiju programmas licencēšanas dokumentu kopā definētie mērķi ietver ar garīgumu saistītus rezultātus: izprast garīgās un reliģiskās pieredzes un problemātikas nozīmi cilvēka psiholoģiskajos, sociālajos un ķermeniskajos aspektos. Mērķis definēts atbilstoši četrām kompetenču grupām – teoloģiskā, pastorālā, pētnieciskā un pedagoģiskā kompetence. Pastorālajā jeb visciešāk saistīta ar līdzgaitniecības praksi kompetencē iekļautas šādas prasmes:

- sniedz efektīvu garīgo atbalstu, kas veicina pacientu / klientu, viņu tuvinieku un iestādes personāla labklājību;
- iekļauj cilvēka attīstības garīgo un emocionālo dimensiju garīgās aprūpes praksē;
- rūpējas par savu fizisko, emocionālo un garīgo labklājību.

Šie studiju programmas mērķi un rezultāti aktualizē nepieciešamību studiju programmā nodrošināt studiju vidi un meklēt pēc jauniem, inovatīviem risinājumiem pedagoģiskajā praksē, lai studenti varētu apzināties, pilnveidot un īstenot savu garīgumu; gūtu jaunu garīgu pieredzi un harmoniski integrētu šo pieredzi jau esošajās pieredzes struktūrās. Tāpēc ERAF aktivitātes 1.1.1.2. pasākuma “Pēcdoktorantūras pētniecības atbalsts” pētnieciskajā projektā “Teoloģijas un prakses mijattiecības ilgtspējīgā starpkultūru un starpreliģiju dialogā” (1.1.1.2/VIAA/1/16/076) tika īstenots izglītības darbības pētījums, lai aprobētu jaunas pedagoģiskās metodes un pieejas studentu garīguma sekmēšanai. Minētā darbības pētījuma rezultāti tiks izmantoti jaunu un jau esošo studiju programmu attīstībai un pilnveidei.

Šādas alternatīvās pedagoģiskās aktivitātes tiek īstenotas arī citās Eiropas augstskolās. Piemēram, Helsinku Universitātes Atmosfēras un Zemes sistēmu izpētes institūts (*Institute for Atmospheric and Earth System Research*) Somijā⁷ savā vasaras studiju programmā balstās studentu centrētā, *dažādības* un caurviju prasmju (*transferable*

6 Tieši šis attieksmes maiņas dēļ studiju programmas nosaukumā izvēle notika *līdzgaitniecībai*, nevis *aprūpei* par labu.

7 Šajā piemērā minētās prezentācijas pieejamas starptautiskā projekta MODEST starptautiskā semināra tīmekļvietnē. Katja Anniina Lauri, (2020) “Educational Courses at Hyytiälä Forestry Field Station”. <https://www.youtube.com/watch?v=VoazSHDj50> (skatīts 23.11.2020.)

skills)⁸, starpdisciplināritātes veicināšanas⁹ pieejā. Šo programmu mērķis ir ar citu ievirzi, bet pedagoģiskos mērķus sasniedz līdzīgi, kā E. Dž. Tisdellas garīgas transformācijas principos balstītā programmā. Kā liecina pētījumi, heterogēnās, labi vadītās grupās dalībnieku rezultativitāte ir augstāka nekā homogēnās grupās (skatīt 1. attēlu).

1. attēls. Komandas vai grupas dažādības ietekme uz rezultātu¹⁰

Dažādība garīguma pētījumā tiek interpretēta kā dažādu pasaules uzskatu, pārliecību un pieredžu sastapšanās pedagoģiskajā procesā.

Literatūras apskata rezultātā tika definēts jēdziens garīgums (skatīt iepriekš) un to raksturojošās pazīmes:

1. vienības izjūta ar cilvēci, holisms;
2. dzīves jēgas meklējumi;
3. absolūto vērtību apzināšanās – cieņa, taisnīgums, miers, Citādā (*The Other*) izpratne;

⁸ Ksenia Tabakova, (2020) "Courses at Hyytiälä Station and Beyond: assisting courses to gain transferable skills" MODEST <https://www.youtube.com/watch?v=gGd5B19dwSA&t=13s> (skatīts 23.11.2020.)

⁹ Antti Johannes Lauri, Taina Maria Ruuskanen, Laura Irmeli Riuttanen, Hanna Tuula Katariina Vehkamäki, Markku Tapio Kulmala, "Pedagogical aspects and provision of transferable skills on short multidisciplinary research-intensive courses", in eds. H. K. Lappalainen, P. Haapanala, A. Borisova, S. Chalov, N. Kasimov, S. Zilitinkevich, & M. Kulmala, *Proceedings of the 3rd Pan-Eurasian Experiment (PEEX) Science Conference and the 7th PEEX Meeting* (2017), 244–246.

¹⁰ Andrés Tapia, *Talent Framework. The Inclusive Leader. Optimizing Diversity by leveraging the power of inclusion* (Korn Ferry Institute, 2019). <https://focus.kornferry.com/wp-content/uploads/2015/02/The-Inclusive-Leader-Talent-Framework.pdf> (skatīts 25.06.2020.)

4. personības integritāte (nedalāmība, veselums);
5. gribas izpausme vēlmē piedalīties, mācīties.

Minētās pazīmes tika izmantotas kā analīzes kategorijas kvalitatīvo datu interpretācijai un izvērtēšanai.

Tālākai pētījuma īstenošanai tika izvēlēta pedagoģisko metožu kopa. Metožu kopa izveidota atbilstoši iepriekšējo pētījumu rezultātiem (Geikina, Balode, 2019, izmantojot Tisdell, 2003 un Welling, K., Roebben, B., 2018) un ietver septiņus garīguma principus, kas pedagoģiski ir potenciāli transformatīvi:

1. autentiskums;
2. kognitīvas, emocionālas, attiecību un simboliskas izpausmes iespējas;
3. kultūrdažāda studējošo grupa un nodarbību ģeogrāfija;
4. personiskās un kultūras identitātes individuālo un sociālo dimensiju atklāsmes;
5. kopīga transformējoša darbība;
6. mācību svinēšana;
7. laika ierobežotības apziņa garīgas transformācijas procesā.

Praktiskās teoloģijas praktikums Zviedrijā

Teoloģijas fakultāte sadarbībā ar Zviedrijas Evaņģēliski luterisko baznīcu un Ievu Graufeldi, kura ir bijusi virzītājspēks šim projektam, iesaistot Zviedrijas *Lettiska hjälpinsamlingen* (LH, Latvijas palīdzības fonds) locekļus, pēdējos 30 gadus ir īstenojusi projektu – praktiskās teoloģijas praktikumus Ēlandē, Zviedrijā.

LH organizācijas mērķis tika noteikts pēc Otrā pasaules kara. Rūpēs par latviešu bēgļu bērnu dzīves apstākļiem pēc latviešu un zviedru garīdznieku iniciatīvas tika izveidots fonds, lai palīdzētu jauniem un veciem cilvēkiem. Mācītājs Jānis Sviķis un viņa sieva Vilma organizēja vasaras nometnes bērniem un izdalīja finansiālu palīdzību vecāka gadagājuma cilvēkiem. Ar laiku, LH iegādājoties Sandbijas mācītājmuižu, Latviešu Evaņģēliski luteriskā baznīca Vācijā un Latviešu Evaņģēliski luteriskā baznīca Zviedrijā turpināja vasaras nometnes, kurās otrās paaudzes latviešu bērni pulcējās latviešu valodas, vēstures un kultūras studijās. Līdz ar Padomju Savienības sabrukumu 1991. gada decembrī un Latvijas atjaunoto neatkarību bija iespējama brīvāka apmaiņa starp Zviedriju un Latviju, un tika sākts trešais aktivitāšu vilnis. LH tagad varēja atbalstīt ģimenes un bērnus Latvijā, kuriem tā nepieciešama. Sandbijas mācītājmuiža kļuva par šādu tikšanās vietu, organizējot vasaras nometnes Latvijas bērniem un seminārus teologiem, kas ietver pastorālo apmācību un ieskatu Zviedrijas baznīcas darbā.

Ieva Graufelde ir pirmā sieviete, kas iecelta prāvestes amatā Latvijas luterāņu baznīcas vēsturē ārzemēs. Viņa koordinēja svētdienas skolu skolotāju, studentu un universitāšu skolotāju apmaiņas programmu Eiropas valstīs. Katru vasaru, pateicoties Ievai Graufeldei, teoloģijas studenti ceļo uz Zviedriju, lai uzzinātu, kā jaunieši tiek sagatavoti

iesvētībām, kā laulības, kristības un citi rituāli tiek veikti Zviedrijas ev. luteriskās baznīcas praksē. Zviedrijā mācītāji ir arī profesionāli apmācīti darbam slimnīcās un ieslodzījuma vietās. Ieva Graufelde turpina projektu, dodot iespēju daudziem bērniem no nelabvēlīgiem vai maznodrošinātiem apstākļiem Latvijā atpūsties Sandbijas mācītājmuižā Zviedrijā. (1996. gadā viņa saņēmusi Triju Zvaigžņu ordeņa apbalvojumu.)

Kopš 1989. gada Teoloģijas fakultātes studentiem ir bijusi iespēja pavadīt 10 dienas Ēlandē, lai profesionāli un garīgi pilnveidotos. Vieta un laiks ir ļoti svarīgi ne tikai garīgajai izaugsmei, bet arī studenta attieksmes veidošanās procesam, pieredzei un pārdomām/atjaunošanai par brīvības vērtību un demokrātiju, tai skaitā arī baznīcas vidē. Šis uzdevums var šķist mazāk svarīgs Rietumu teologiem, taču Austrumeiropas pieredzes kontekstā tas ir īpaši nozīmīgs. Katru gadu Teoloģijas fakultātes studenti Sandbijā, Ēlandē, tiek izaicināti ar daudzveidību, citādo un garīgo pieredzi. Semināra programmas mērķis ir izjust un pārdomāt īpašus praktiskās teoloģijas apstākļus, cēloņsakarības, veicināt studentu izpratni par sevi un stāties pretī iespējamiem profesionāliem izaicinājumiem. Programma ir organizēta tā, ka studenti ir iesaistīti un praktizē dažādu kristīgās tradīcijas svētdarbību un rituālu vadību. Pēdējos gados studējošo grupā mēdz būt iesaistīti nekristīgās tradīcijas vai nereligiiski studējošie. Tāpēc praktikuma programma tiek attīstīta, domājot, kā to padarīt iekļaujošāku dažādu tradīciju un uzskatu cilvēkiem. Semināra starppriekšmetu tēma ir studentu pašizziņa un garīgā labizjūta un izaugsme. Lai sasniegtu šo mērķi, programmā ir iekļautas mācīšanās aktivitātes, kas saistītas ar studentu garīgo izaugsmi, izmantojot antropocentrisko, hermeneitisko un fenomenoloģisko pieeju visu veidu garīguma veicināšanai, kā aprakstījis Šeldreiks¹¹ (*Schaldrake*) un Kourija¹² (*Kourie*), un Tisdellas¹³ formulētie septiņi garīguma principi, kas atklāj potenciāli pārveidojošu pedagoģiju (turpmāk minētie principi aprakstīti praktikuma programmas kontekstā un ilustrēti ar pētījuma kvalitatīviem datiem).

Definētie praktikuma programmas transformējošie principi raksturoti šādi:

1. **Autentiskuma (gan garīgā, gan kultūras) uzsvars** ir viens no svarīgākajiem prakses uzdevumiem. Mēs meklējam veidus, kā radīt vidi, kurā studenti dalās ar personīgo pieredzi, uzskatiem un izpratni. Tas prasa lielāko daļu laika, un ir gadījumi, reti, bet ir, kad kāds no grupas nevēlas dalīties savā personiskajā pieredzē. Tā ir programmā īstenota prakse – izvēles brīvība atklāt vai neatklāt savus individuālos pārdzīvojumus un pieredzi. Praktikumam sākam, palēninot laiku un nevis “skrienot” cauri

11 Philip Shaldrake, *Spirituality: A Brief History*. 2nd edition (Chichester: Wiley-Blackwell, 2013).

12 Celia Kourie, “Spirituality and the University” in *Verbum et Ecclesia* 30 (1), (2009), 148–173. DOI: 10.4102/ve.v30i1.67

13 Elisabeth Jean Tisdell, *Exploring Spirituality and Culture in Adult and Higher Education* (San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2003).

aktivitātēm un pārdomām, tā vietā laiku izmantojam dziļākai izpratnei. Pirmās trīs programmas dienas tiek pavadītas, lai meklētu pašu dalībnieku atbildes uz eksistenciāliem jautājumiem: Kas es esmu? Kur es esmu? Kurp es dodos? Ko es varu sagaidīt nobeigumā? Ļoti svarīga aktivitāšu daļa ir diskusijas par absolūtām vērtībām konkrētai grupai. Mēs izmantojam, piemēram, aktivitāti “Vērtību hierarhija”, kas tiek veikta, izmantojot piramīdveida diskusijas pieeju. Ikviens izvēlas 10 viņiem svarīgākās vērtības, pēc tam diskusijai izvēlas piecas kopīgās vērtības utt. Pēdējais solis šajā uzdevumā ir vienošanās par četrām grupai svarīgākajām kopīgajām vērtībām. Tas prasa laiku, bet diskusiju rezultātā dalībnieki kļūst arvien autentiskāki un atvērtāki viņu izpausmēs, pat ķermeņa valodā, tai skaitā arī citādām pieredzēm un uzskatiem.

Vairāki pētījuma dalībnieki par praktikuma programmas nozīmīgu resursu atzinuši **laiku** (tā palēninājumu):

S., 25–34: (16.08.2019.) *“Pagaidām pirmajā dienā es tiešām izbaudu nesteidzīgo laika ritējumu. Starp katru notikumu, nodarbību ir kāda pusstunda vai stunda brīva laika. Man patīk arī, ka varam izvēlēties – būt kopā vai būt atsevišķi. Pēc brokastīm daži braukājamies ar riteņiem. Citi lasa grāmatas, iet pastaigās.”*

Tomēr laika lēnais ritējums ir kvalitatīvi piesātināts:

V., 35–44: *“Visu šo laiku pa vidu bija ļoti daudz saspringtu notikumu. Bija daudz tikšanās ar cilvēkiem un jāstrādā ar dažādām uzrunām. Tas radīja tik piepildītu laiku, ka nebija vairs spēks un dažkārt vienkārši vēlmes rakstīt šo grāmatu.”*

Par autentiskuma uzsvāri un iespēju **būt pašam** izsakās vairāki pētījuma dalībnieki:

V., 35–44 2: (17.08.) *“Paldies par virzību un skatu ūdenī kā spogulī! Esi tas, kas tu esi! = Mufaska uzruna Simbam¹⁴! Paldies, paldies!”*

S., 35–44: (busiņā uz kaut kurieni, 19.08. ap 11.20) *“Man tik neizsakāmi patīk tas, ka drīkstam būt paši. Nekas nav uzspiests... nekas nav akmenī cirsts.”*

2. Vide, kas ļauj atklāt:

- kognitīvi (tekstu lasīšana un ideju apspriešana). Piemēram, Svēto rakstu lasīšana vai filmu skatīšanās kopā ar teoloģiskām pārdomām, kurās tiek paustas un pieņemtas dažādas perspektīvas, to skaitā nereliģiskas.

14 Tēli animācijas filmā “Karalis Lauva”.

Praktikuma programmā tradicionāli ir dienas ievada un noslēguma pārdomu aktivitātes, kurus parasti dēvē par svētbrīžiem. Veicot pētījumu, bija jāatzīst, ka šāda vienas tradīcijas lietota terminoloģija nav pārāk iekļaujoša citus kontekstus potenciāli pārstāvošiem dalībniekiem. Par vienu no pētījuma secinājumiem iespējams uzskatīt atziņu par praktikuma īstenošanā lietotās valodas un terminoloģijas maiņu uz iekļaujošāku.

Lai gan grupas sastāvs konkrētajā pētījumā ir reliģiski salīdzinoši homogēns, tomēr tiek novērtēta iespēja būt atšķirīgiem savos teoloģiskajos uzskatos:

S., 55–64: *“Kristību runa. Labs uzdevums, kaut pārstāvam dažādu teoloģiju.”*

Praktikuma programmā iekļautas daudzas aktivitātes. Nepārsteidz, ka dažas no tām ir atstājušas noturīgāku iespaidu nekā citas. Piemēram, dokumentālo filmu kopīga skatīšanās un pārdomas pēc tām nav pieminētas vispār vai pieminētas pastarpināti, reflektējot par vērtību tēmām. Savukārt tikšanās ar cietuma kapelānu atzīta par programmas ieguvumu un vērtību gandrīz visās dienasgrāmatās (5 no 6):

S., 25–34: (20.08.2019.) *“Šodien mums bija saruna ar priesteri Magnusu. Tas bija vērtīgi. Atmiņā iedūrās 2 lietas. Pirmā, ka vecākā paaudze vairāk kautrējas/jūtas vainīgi runāt par savām ģimenes problēmām. Un otrā bija stāsts par “reconciliation” – veidu, kā noziedzniekiem ļaut izjust un apzināties sava nozieguma sekas. Es aizdomājos, vai to mazākā mērā nevar pielietot ikdienas situācijās. Tikai vēl jāpadomā par veidu.”*

S., 35–44: (21.08. ap 10.00) *“Vakar bija interesanta diena. Bijām pie cietuma kapelāna. Kaut kas tai cilvēkā ir maģisks. Un lipīgs. Patīkama saruna, un jauka arī pēcgarša pēc tās. Ak, un tās pusdienas Āzijas bufetē. Cik es liktu vakardienai. Starp 7 un 8.”*

Tikpat labi kā tikšanos ar cietumu kapelānu dalībnieki novērtējuši vēl vienu aktivitāti – Kalmaras Pilsētas misijas apmeklējumu. Dalībnieki vērtē attieksmes un iespējas palīdzēt riska sociālo grupu pārstāvjiem. Kā pārņemt šīs pieredzes, kā mainīt savu attieksmi un rīcību:

S., 55–64: *“Pilsētas misija. Mani fascinē tas, kā, no vienas puses, ir atvērtība grūtam cilvēkam, ar kuru citiem dienestiem nav laika “ķēpāties”, radošums, individuāla pieeja atbilstoši vajadzībām (ateljē), un vienlaikus – tas kā tiek mācītas robežas (“izmazgā pats!”, alkometrs, signālpoga). Robežu mācīšanās pieder pie dziedināšanas – atjaunošanas procesa, kas ir ilgs un prasa ilgstošu “grace” (hessed princips ivritā). Patīkami pārsteidza, ka pēc krīzes kolektīvā attiecības izlīdzināt palīdz valsts nodrošināts “palīgs” psihologs vai – nevis tikai pārbaudes, bet palīdzība, un var saprast, ka cilvēki jūtas droši to izmantot.”*

S., 35–54: (21.08.) *“Ak, šī sievietē! Es nevēlētos būt bēgle, bet, ja būtu, tad vēlētos būt viņas aprūpē! Cik bieži arī es esmu kādu “norakstījusi”. Alkoholiķi, narkomānu... “pats vainīgs!” Jā, ir izdarītas kļūdas, nepareizas izvēles, bet dot iespēju. Meitene, kas visu bija zaudējusi, mainījās. Viņai vajadzēja pašai rast vēlmi mainīties, izrēpties no bedres. Apkārtējiem vajadzēja dot iespēju, dot atbalstu. Meitene ir dzīva. Šuj somiņas. Savs uzņēmums. Būt cilvēkam.”*

Līdz šim praktikuma programmā viens no pašizpētes instrumentiem bija Eneagrammas testa izpilde. Šogad programmas veidotāji nomainīja to pret Krāsu testu no teorētiskā materiāla “Dievs 9.0”¹⁵. Arī šī aktivitāte novērtēta kā attīstoša un garīgas pārdomas rosinoša:

S., 55–64: *“Pārlasot dienasgrāmatu, saprotu, ka esmu palaidusi garām krāsu testu. (...) Paldies, ka šis tests bija programmā. (...) Izlasot skaidrojumu vēlreiz, saprotu vispārējo skatījumu uz reliģiju. Vēlme sintezēt piedāvā robežu dekonstrukciju, bet mana pieredze ir tā, ka sintēzē ir nepieciešams tieši tas, cik bagāts, zinošs, kompetents, stabils, pārvaldošs, atbrīvots esi kļuvis savās robežās.”*

No datiem izriet, ka vidi, kas kognitīvi rosina iegūt un radīt jaunas zināšanas, pārdomāt un diskutēt tās, kā arī rosina vēlmi tās izmantot, raksturo Praktikumā aktivitātes – dienas ievada un noslēguma pārdomu uzrunu veidošana, tikšanās ar cietuma kapelānu un ģimeņu konsultantu Magnusu Hedkvistu, Kalmaras Pilsētas misijas apmeklējums un Kalmaras slimnīcas un krematorijas apmeklējums.

- Afektīvi un attiecības veidojoši (sadarbojoties ar citiem cilvēkiem un dzīves pieredzēm, idejām). Piemēram, dalībnieku vidū visjūtīgākā tēma ir par nāvi, sērām un izvadīšanas rituāliem. Īpaši Rietumu kultūras kontekstā, kas kultivē mūžīgās jaunības un skaistuma ideālus. Personiski nozīmīgs ir jautājums: ko nozīmē būt cilvēkam? Kas cilvēku (ne)atšķir no visas pārējās radības? Īpaši apstākļos, kuros mākslīgais intelekts kļūst par ikdienas sastāvdaļu un draudzes vai organizētās reliģiskās organizācijas biedru skaita samazināšanās jeb sekularizācijas apstākļos.

Viena no respondentēm norāda uz klusuma (palēninātā laika?) nozīmi kopīgas sadzīves procesā. Klusums, vajadzība pēc tā tiek identificēta kā garīgās labizjūtas pazīme:

S., 35–44: (Busiņš uz Sandbiju, 19.08. ap 19.40) *“Šodien bijis daudz iespēju kļūstēt. Ļoti patika. Līdz ar to gan pusdienas krietni ievilkās...taču mierinājumam tās mums ar ... (V., 35–44)¹⁶ sanāca labas. Laikam izdevās. Tūlīt pēc tam atkal brauciens...uz ragu. Nebiju zinājis, ka man tik ļoti patīk vējš.”*

15 Mariona Kistenmahere, Tīlmanis Hāberers, Verners Tiki Kistenmahers, *Dievs 9.0. Kāda būs mūsu sabiedrības garīgā izaugsme?* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2016).

16 Minētie dalībnieku oriģinālie vārdi aizstāti ar viņiem piešķirto kodu.

V., 35–44: “Kādas ir sajūtas? Brīnišķīgas. Es nezinu, kas tieši ir tas, kas nomainīja bailes un stresu manī, bet sajūtas ir tādas, ka es esmu prieka pilns un laimīgs. Tāpēc es arī šīs izjūtas nosaukšu par Svētā Gara esamību manī. Tikšanās ar tik daudz gaišiem cilvēkiem – es teiktu Jēzus cilvēkiem rada sajūtu, ka pasaule ir pilna ar mīlestību un viss pasaulē ir kārtībā. Iespēja izrauties no ikdienas ļāva paskatīties uz savu ģimeni dzīvi no malas. Es sapratu, ka es ļoti mīlu savu sievu un meitas. Arī tas ir Sandbijas ieguvums.”

V., 35–44: “Bet te ir brīnišķīga daba un te ir klusums. Tikai patīkams vējš. Daba laužas manī iekšā un atbrīvo vietu Svētajam Garam. Joprojām nesaprotu, kas ir tas, kas manī iekšā pretojās/sāp/dusmojās vienkārši ļauties – smaidīt, mīlēt, priecāties un pieņemt.”

- Simboliski (izmantojot tādas mākslas formas kā dzeja, vizuālā māksla, mūzika, drāma). Piemēram, uzdevumi pirmajā prakses dienā (ierašanās un aizbraukšana ir adaptācijas dienas) ir meklēt atbildes uz diviem jautājumiem: kas es esmu? Kādas ir manas attiecības ar Dievu / augstāku spēku / absolūto garu vai cilvēci? Demonstrējot tapušos attēlus, dalībnieki dalās personiskos stāstos (biogrāfijas kā “dzīvs dokuments”). Vēl viena aktivitāte, kuru daudzi dalībnieki ir pozitīvi novērtējuši, ir pārdomas par luterāņu rožukroni jeb dzīvības pērlēm, kas tiek izmantotas kā ietvars garīgām pārdomām, ceļojot pa *Öland Alvar* (studenti to sauc par “tuksnesi”). Tādējādi mācību procesā ir iespējams praktizēt gan askētisko klostera (ierobežots noteiktā laikā), gan mītisko garīgumu. Bet pravietiski kristīgais garīgums tiek veicināts, izmantojot dažādus praktiskus uzdevumus kā teoloģijas pētījumu daļu¹⁷. Piemēram, dienas ievada un noslēguma pārdomu (svētbrīžu) vadīšana.

S., 55–64: “Kas es esmu? Jau no rīta gribējās gleznot, neatļāvos, jo jāgatavo svētbrīdis. Un tad – uzdevums ar gleznošanu. Saprotu, ka par sevi nevaru runāt atrauti no pasaules visapkārt – kā laikā, tā telpā. Es ↔ pasaule – tēls nāca pirms skaidrojuma. Es ↔ Dievs – skaidrojums nāk gleznošanas laikā. Nezinu, vai atgriezīsimies, vai tikai uz priekšu iesim, bet kaut kas noformulējas tagad – rakstot ES ESMU TĀ/TAS, KO DIEVS AR MANI DARA.”

V., 35–44: “Vakardien ļoti skaists bija rīta svētbrīdis – sajutu gaismu un mīlestības pilnu vidi sev apkārt. Vingrinājums ar zīmējumiem vakar likās viegls tajā brīdī, kad tas bija jātaisa. Ātru roku sazīmēju to, kas ir iekšā, bet... IZRĀDĀS, TAS STRĀDĀ SAVĀDĀK – LĒNĀM UN PĒC TAM. IT ĪPAŠI TAGAD, PĒC ½ DIENAS SKATOS UZ TIEM ZĪMĒJUMIEM PIE ŠĶŪŅA SIENAS UN TIE DOD PAMATĪGU VĒSTĪJUMU. ŠODIEN IR MAZĀK IEKŠĀ

17 Philip Sheldrake, *Spirituality: A Brief History*, 15–17.

preteklības, joprojām nesaprotu no kurienes taij kājas auga. Varbūt tiešām pilsētas stress iet ārā un vairāk mani pārņem dabas mīlestība/spēks.”

S., 35–44: (Busiņš uz Sandbiju, 19.08. ap 19.40 PM) *“Un tas tuksnesis. Klusums vējā ir tik ļoti vedošs. Tādās tālēs sevī sen nebiju aizstaigājusi. Pavisam citādas lūgšanu krelles. Ar citādu pārdomu kārtību, ar citādiem pārdomu galamērķiem. Un tās jaukās tuksneša un nakts zīlītes, un pērlītes. Tās mani uzrunāja visvairāk. Laikam ilgi tās biju gaidījusi. Nāca tieši laikā. ... (mācībspēka) balss mierpilni runājot skan brīnišķi... it kā zemu it kā silti.”*

3. **Lasījumi, kas atspoguļo grupas dalībnieku kultūru un konkrētās ģeogrāfiskās vietas kultūru plurālismu, attiecībā uz kursa saturu.** Piemēram, katrā grupā ir cilvēki ar dažādiem reliģiskiem, konfesionāliem vai nereliģioziem uzskatiem. Dalībnieki, kuri ceļo vairāk nekā citi, dalās savā starpkultūru komunikācijas pieredzē. 30 gadu praktiskuma vēsturē ir bijuši gadījumi, ka šāda veida līdzdalītā pieredze ir emocionāli ietekmējusi grupas dalībniekus un palīdzējusi viņiem pārveidot personību. Nevis ar izteiktām mācību darbībām, bet gan dzīvojot kopā un ar grupu, veidojot unikālu kopienu (nereti pēc atgriešanās Latvijā šīs kopienas gars ir ticis apzīmēts “Sandbijas sekta”). Šīs kopīgās dzīves sekundārie rezultāti ir neizbēgama attiecību ar citiem veidošanas un veidošanās pieredze. Ne katrai grupai izdodas veiksmīgi izveidot šādas attiecības.

S., 25–34: (24.08.2019.) *“Man īsti nebija gan viegli. Brīžam ļoti noguru no tiem cilvēkiem, kuri visu laiku runā, cenšas vērst uzmanību uz sevi. Mācījos atslēgt to runāšanas skaņu. Tā ir laba skola. Esmu pateicīga Sandbijai, ka tā man parādīja, kā šādi atšķirīgi cilvēki kā mēs varam sadzīvot kopā. Šajā kompānijā ir salīdzinoši grūti tikt pie vārda. Interesanti, vai, esot šeit ilgāk, es arī censtos runāt vairāk, pārtraukt skaļākos cilvēkus? Varbūt tas radītu manī kādu neiecietību?”*

S., 55–64: *“Iesvētības. Esot lielajā, ļoti skaistajā baznīcā, viegli aizmirst, ka tā ir maza, nomaļa miestiņa baznīca, aizmirst to, ka tie ir nomaļas vietas lauku bērni. Dievkalpojums skaists, vizuāli nostrādāts, piemērots tam, ka klāt cilvēki, kuri ir tik pa šādiem gadījumiem. Manuprāt, pats būtiskākais (informācija atklājās sarunā ar mācītāju pēc dievkalpojuma) nav skaistais notikums, bet viņa darbs ar jauniešiem gada garumā, INDIVIDUĀLAS AIZLŪGŠANAS, ABI CEĻOJUMI. Uz kuģa, kā viņš teica – lai mēs iepazītu viens otru. Tas nozīmē arī mācītāju. Viņš nebaidījās liecināt par KRISTU sadzīvē – šaurā telpā dzīvojot kopā. IR VIEGLI NORUNĀT, daudz grūtāk – ieaicināt savā ikdienā “rabi, kur tu dzīvo? Nāciet un redziet...” INTEGRITĀTE IR TĀDĀ SITUĀCIJĀ. Uz Londonu – redzi plašumu. Nezinu, cik viegli vai grūti vecākiem ir to nofinansēt (manai draudzenei Norvēģijā līdzīgā situācijā tas nozīmēja aizņērumu), bet svarīgi, ka draudze, tas, kas saistās ar ticību, iedod plašākus kontekstus. Nevis tūrisma aģentūra.”*

4. **Kultūras un citu identitāšu individuālo un kopienas dimensiju izpēte.** Ir gadījumi, kad studenti pēc atgriešanās mājās dziedina attiecības ar kādu personu. Pārveidojoša vide ir tāda, kurā cilvēki spēj/drīkst radīt jaunu, atšķirīgu pieredzi, ko viņi var izmantot turpmākās savas identitātes vai teoloģisko uzskatu pārdomās.

V., 35–44: *“Vakardienas svētkos ... (S., 55–64) mūs iepazīstināja ar ebreju Sabata vakariņām. Pats to uztvēru kā sociālantropoloģisku lekciju. Mani nepaņēma tas vispār. Daudz dzirdēju neapmierinātus komentārus no citiem, ka par daudz Vecās Derības, ka nevajag tēlot ebrejus, ja tāds neesi utt. Man tas nozīmēja tikai interesantu lekciju par to, kā dzīvo citi, un tā ļāva pārlielināties, ka ebreju tradīcijas nav īsti mans.”*

S., 55–64: *“Man patīk, kad katolis paliek katolis arī šādā raibā kompānijā un baptists paliek baptists. Man ļoti traucē, ja tiek nocirsta iespēja arī citiem iepazīstināt vienu otru ar neparastu teoloģisko skatījumu. Atvērtība un dialogs var pastāvēt tikai tad, ja ir pietiekoši spēcīga sarunu biedra balss. Un vēlēšanās iepazīt dziļāk otru runātāju.”*

5. **Sadarbība, kas tiek paredzēta un izpaužas dažādos mācību aspektos un pārmaiņu stratēģijās.** Piemēram, rūpējoties par citiem, gatavojot ēdienu. Daļa programmas ir studentu virtuves dežūras divu trīs cilvēku grupās. Dežūrās tiek sagatavotas un pasniegtas brokastis, pusdienas un vakariņas pārējiem dalībniekiem. Šādā kopdarbā studenti dalās ne tikai ar savām zināšanām (ēdienu receptēm), bet arī ar dzīves pieredzi, māca viens otram īpašas iemaņas, kas nepieciešamas ēdienu gatavošanai un ne tikai. Dažkārt dežūru laikā sāk parādīties sacensību gars, kas šo aktivitāti padara vēl interesantāku.

V., 35–44: *“Ir otrā diena. Pa lielam kļūst skaidra kārtība – kā te viss notiek?! Šobrīd esmu ļoti apmierināts ar “sektas” dalībniekiem. Man ir no kā mācīties un daudz mācīties. Galva joprojām – vate. Laikam vēl pilsētas un ikdienas stress manī ir ļoti daudz.”*

V., 35–44: *“Joprojām apbrīnoju ... (V., 35–44 2), savas istabas biedru – viņam gan daudz Dievs ir devis – gan bēdu, gan prieku. Bet viņš visu to panes. Pats joprojām satraucos, ka nav idejas svētkos. ☺”*

V., 35–44 2: *“Joki, sarkasms, smiekli – saliedēta komanda! Asaras, sarunas, domu apmaiņa – stiprināta komanda! Tas, lūk, ir tas, ko vēlos no Sandby paņemt līdzi turpmākai dzīvei un ne kā atmiņas, bet kā praksi. Rūpes par to, ka es visu nevaru ēst, ir jūtamas spēcīgi! Paldies!”*

6. **Mācību svinēšana un kursa noslēguma nodrošināšana.** Dalība šāda veida programmā ir brīvprātīga. Brīvprātība ir viens no programmas īstenošanas pamatprincipiem. Šogad studenti, izvēloties piedalīties, piekrita dalībai izglītības darbības pētījumā. Gandrīz katra programmas aktivitāte ir dalībnieku pašvadīta, tāpēc dalībniekiem ir iespējas izlaist šo aktivitāti, ja pastāv īpaši apstākļi vai emocionāli iemesli. Es atceros, ka reiz nerelīģioza dalībniene ar bērnumu pieredzi neizmantoja noteiktas garīgas aktivitātes, piemēram, lūgšanas, un emocionālās spriedzes dēļ vienu dienu palika ārpus visām aktivitātēm. Mācību svinēšana izpaužas kā brīvas, patīkamas un priecīgas aktivitātes. Mēs esam svinējuši dzimšanas dienas, īpašus gadījumus (programmas 30. gadadienu vai Baltijas ceļa 30. jubileju utt.). Reizēm studenti spontāni ierosina tādus notikumus kā laulības svētišana vai īpašas svinīgas darbības noslēguma vakariņu laikā. Programmas izvērtējums aizbraucot (ik gadus dalībnieki aizpilda aptauju par konkrētās programmas norisēm gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi) ir labs veids, kā pārdomāt, apkopot un izteikt savu pieredzi šādas studiju programmas noslēgumā.

V., 35–44: “Es domāju, ka Dievam uz mums visiem ir savs plāns. Mēs to bieži precīzi nezinām, bet uzticamies Dievam. Zinām, ka viss būs labi. Tāpēc es nevaru īsti pateikt – kā es te nokļuvu. Bet es esmu ļoti laimīgs, ka es te nokļuvu un es ļoti daudz iemācījos un ieguvu no šīm 10 dienām Sandbijā.”

7. **Augstākās izglītības mācību robežu atzīšana un personības pārveidošanās ir ilgstošs process, kas prasa laiku.** Kā jau minēts iepriekš, ne katra grupa un katra gada programma ir 100 % veiksmīga sasniegt tūlītējus rezultātus. Neraugoties uz to, gadiem ejot, studenti atceras savu pieredzi par piedzīvoto programmā kā iedvesmojošu satikšanos turpmākai transformācijai. Jāņem vērā, ka šis nav tradicionālās mācību aktivitātes klasē. Tas ļauj man izvirzīt tēzi, ka tradicionālajai videi un pieejai akadēmiskajām studijām ir jāmeklē arī alternatīvas tālejošā mērķa sasniegšanai – ne tikai pārnest un radīt jaunas zināšanas un izpratni vai mācību prasmes, bet arī veicināt kompetences, kas ietver cilvēka gribu, attieksmi un vēlmi rīkoties. Garīgums un garīgā labizjūta ir šāda veida kompetences sastāvdaļa.

S., 35–54: (22.08.) “Katra cilvēka transformācija ir katra cilvēka izvēle. Sandbijas komanda var kaut vai uz galvas stāvēt!!! ja negribēs, nekas nenotiks. Varbūt nepieņem tagad, bet padomās vēlāk. Varbūt nav izdevīgi iet pret straumi.”

S., 55–64: “Dienas gaitā, pārdomājot šīs dienas notikumus un programmu, saprotu, ka mazāk baidos būt tā, kādu Dievs mani apstiprina, jau to no mazām dienām cilvēki ir gribējuši iegrozīt pa savam, lai es atbilstu standartam. To, kas ar mani notika apm 10 gadu vecumā (“Tuksneša” atbilde), teoloģiski esmu spējīga saprast

tikai tagad un ar to nostāju, kāda man ir tagad. Pirms gadiem 5–10 arī man izpratnes nebūtu un atbildei gatava es nebūtu. Līdz ar to nevar pārmest, ka kaut kādas šādas pieredzes neizprot, jo Dievs katru mūs ved savā un citādā ceļā. Bet uzticēties tam, kā Dievs manī runā – to man šīs dienas un notikumi ir palīdzējuši. (..) Pasaules izlabošana nenozīmē tās standartizēšana, “religiozēšana” vai ideoloģizēšana. Tas nozīmē – ļaut, lai Dieva nodoms caur manu dzīvi var notikt – pie manis, cilvēkiem, dabas, sabiedrības, valsts – visur, kur iesaistāties! Tā cilvēks realizē savu fundamentālo atšķirību no dzīvnieka – Dieva dvašu, ko ivritā sauc pa NEŠEMĀ – DVĒSE-LE. Paldies, ka Tu [grupas vadītāja – L. G.] esi šajā plūsmā!”

V., 35–44 2: “Man šī bijusi audzinoša un īpaša, spraiga (atšķirīgi no ikdienas) un svētīta 10 dienu svētceļojuma gaita!”

V., 35–44: “Šī izglītošanas skola ir jāturpina. Tā ir izredzēto iespēja, nonākt šajā vidē un paskatīties uz visu šo no malas, tajā pašā laikā aktīvi iesaistīties. Dod Dievs ... spēku un veselību turpināt šo pasākumu vēl daudzus gadus!”

Pētījuma norise un rezultāti

Pētījuma programmas pamatprincipi ir iekļaujoša mācību vide, kas sekmē individuālā garīguma un garīgās labizjūtas attīstību; dialogiska prakse dalībai starprelīģiskā dialogā, kas atļauj artikulēt dažādu (ne)relīģisku tradīciju “kodola identitātes” (*core identities*) un akceptēt “cieņpilnas domstarpības” dažādu pasaules uzskatu vidū.

Šādos principos balstīta dialoga fokuss ir nevis uz vienotu uzskatu veidošanos, bet gan savstarpēju bagātināšanos citam cita pieredzē.

Minētā pedagoģisko metožu kopa tika aprobēta 2019. gada augustā LU TF izbraukuma praktiskās teoloģijas mācību praktikumā “Sandbija 2019” Zviedrijā. Aprobācijā tika veikts daļējs pedagoģisks eksperiments ar jauktu pētniecības metodoloģiju – kvantitatīvi veikti divi pētījuma dalībnieku garīgās labizjūtas mērījumi (pirms un pēc pedagoģiskās intervences), kas papildināti ar kvalitatīviem datiem (dalībnieku dienasgrāmatu ierakstiem), lai izskaidrotu kvantitatīvos datus.

Pētījuma dalībnieku garīgās labizjūtas mērījums

Deivids O. Mobergs ir viens no pazīstamākajiem garīguma pētniekiem. Viņa raksts “Garīguma pētījumi: neizmēramā mērījumi?”¹⁸ atklāj šīs sarežģītās pētniecības jomas vēsturisko attīstību, starpdisciplināro dabu un pētnieku

¹⁸ David O. Moberg, “Spirituality research: Measuring the Immeasurable?” in *Perspectives on Science and Christian Faith*, Volume 62, Number 2 (June 2010), 99–114.

diskusijas. Piemēram, vienā un tajā pašā vecuma grupā / paaudzē pētījuma rezultāti var ievērojami atšķirties garīgā jūtīguma un brieduma aspektā. Bībeles vērtējumu izteiksmē daži respondenti ir garīgi miruši, savukārt “no jauna dzimušie” var palikt garīgi zīdaini (1Kor 3:1–4; Ebr 5:11–14). Jauniešu grupās iespējams, ka respondentiem nav pietiekamas reliģiskās un/vai dzīves pieredzes, lai varētu reflektēt par garīguma jautājumiem. Izmantojot pētījuma instrumentu datu vērtējumam, kas iegūti pirms un pēc kādas iedarbības (kā šajā gadījumā pedagoģiskās intervences rezultātā), pastāv risks, ka atkārtotā testa rezultāti “mainīsies”, jo būs izstrādājies pieradums pie testa detaļām (respondenti atcerēsies iepriekšējā testa rezultātus un koriģēs savas turpmākās atbildes). Kā norāda Mobergs, pat ja esam īstenojuši kādu ietekmes darbību, tas negarantē, ka garīgums individuāli mainīsies. Ja garīgums primāri ir iekšējs “sirds stāvoklis”, to nav iespējams “iemācīt/uzspiest” ārēju faktoru iespaidā. Turklāt jāreķinās ar pētniecības ētikas un “brīvās gribas” nosacījumiem, jo garīgums var ietvert būtiskus teoloģiskus jautājumus, kas var izaicināt šos nosacījumus. Jāņem vērā, ka neliela izlases kopa nesniedz statistiski nozīmīgus rezultātus. Tāpēc šī konkrētā pētījuma gadījumā varam runāt tikai par konkrētās grupas dalībnieku garīgumu un garīgo labizjūtu. Šie dati nav vispārināmi. Ņemot vērā šo risku, praktikuma programmas izvērtējumam tiks pievienoti kvalitatīvie dati. Mobergs gan norāda, ka, viņaprāt, “...sociālā nozīmība, ko atklāj lieli un konsekventi, bet statistiski nenoizīmīgi rezultāti no daudzām mazām izlasēm, ir svarīgāki nekā mazas, bet statistiski nozīmīgas atšķirības lielā izlasē.”¹⁹ Varu vēl piebilst, ka visi garīguma pētījumi ir nepilnīgi un nepabeigti. Garīgums ir tik visaptverošs, universāls un visu iekļaujošs fenomens, ka pētnieki spēj uztvert tikai atsevišķus gadījumus un vienības, kas ir tikai niecīgi piemēri, kuri atspoguļo garīguma apbrīnojamo veselumu.²⁰

Garīguma pētījumi, atsaucoties tēmas popularitātes pieaugumam sabiedrībā kopš 80. gadiem, atklāj reliģiskus un daļēji reliģiskus fenomenus, piemēram, tādus kā meditācijas, misticisms, fiziska dziedināšana, garu izsaukšana, buršanās, *New Age* kultus, alternatīvās reliģijas, kurās atklāti vai slēpti izmantotas antikās Grieķijas, gnostiku un Austrumu reliģiju tēmas un tehnikas. Garīgums pēdējās desmitgadēs pārsvarā ir pētīts saistībā ar tādām pētniecības jomām kā reliģija, veselība un labizjūta.²¹ Šī pētījuma pienesums diskusijās par garīguma pētījumiem ir jau minētajām disciplīnām pievienot arī teoloģisku un pedagoģisku perspektīvu. Garīgums arvien biežāk tiek atzīts par iespēju iepazīt dziļāk un plašāk sabiedrības un cilvēka būtību un pamatus.²² Itāļu so-

19 David O. Moberg, “Spirituality research: Measuring the Immeasurable?”, 107.

20 David O. Moberg, op. cit., 111.

21 Ibid., 99.

22 David O. Moberg, “Spirituality research: Measuring the Immeasurable?”, 100; Charles Y. Glock, “On the Study of Religious Commitment”, Research Supplement, *Religious Education* 59, no. 4 (1962), 98–110.

ciologs Luidži Sturzo²³ lieto jēdzienu “patiesā dzīve”, kas ietver sešas personiskās reliģiozitātes jeb garīguma pazīmes.

Konkrētā garīguma un garīgās labizjūtas pētījuma praktikuma programmas īstenošanas kontekstā izpētes instruments ir D. O. Moberga radītais Garīgās labizjūtas tests (1984). Tas ir “multidimensionāls izvērtējuma instruments, lai izvērtētu reliģiozitāti garīgo izaugsmi un briedumu veseluma perspektīvā”²⁴. Instrumenta izstrāde balstās garīguma definīcijā, kas attiecas uz “cilvēka iekšējiem resursiem, it īpaši viņa absolūto iesaisti, pamatvērtībām, ap kurām strukturētas visas pārējās vērtības, centrālā dzīves filozofija – reliģiska, antireliģiska vai nereliģiska, kas vada cilvēka izturēšanos saistībā ar cilvēka būtības nemateriālajām un pārdabiskajām dimensijām”²⁵. Minētā izpētes instrumenta idejiskais ietvars satur respondenta attiecības ar Dievu, sevi, kopienu un vidi. Tas ir plašs, jo ietver sociālo attieksmju, pašuztveres, teoloģiskās orientācijas, reliģisko pārliecību, viedokļu, pieredzes, preferenču, piederības un dažādus ar labdarību saistītus jautājumus. Instrumenta izvēli noteica Moberga definētie izpētes mērķi: 1) plānot aktivitātes un izvērtēt attīstību reliģiskajā grupās un organizācijās; 2) vēlme mērīt baznīcas veselībai vitālās pazīmes; 3) vēlme mērīt baznīcas izaugsmes un pagrimuma (*decline*) iemeslus; 4) interese izvērtēt ticības intensitāti. Pirmais un ceturtais mērķis atbilst konkrētā izglītības darbības pētījuma mērķim. Instrumentā ietverti 82 jautājumi, kur daļa jautājumu ir autora pievienoti jau iepriekš aprobētu jautājumu daļai.²⁶ Jautājumiem ir vismaz minimāls kristietības fons, jo, piemēram, neticīgiem respondentiem ir diezgan viegli noraidīt jebkādas reliģiskus apgalvojumus. Visas četras izpētes instrumenta daļas ietver “indikatorus, reflektorus vai garīgās labizjūtas aspektus, bet ne obligāti tos izmēra”²⁷. Izpētes instrumentam ir piecas daļas, pirmajā daļā 50 jautājumu, otrajā daļā 16 apgalvojumu, trešajā daļā astoņi dažādu izjūtu dihotomi pāri, ceturtajā daļā 14 jautājumu, piektajā daļā demogrāfiskie dati sešās pazīmēs. Mobergs identificē 13 mērījumus un pazīmes:

- 1) Eksistenciālā labizjūta (I daļas 5., 6., 12., 17., 25., 27., 29., 32., 34. jautājums).
- 2) Reliģiskā labizjūta (I daļas 4., 6., 8., 14., 16., 18., 26., 28., 31., 33. jautājums).

23 Luigi Sturzo, *The True Life: Sociology of the Supernatural*, trans. Barbara Barclay Carter (London: Geoffrey Bles, 1947).

24 “Spiritual Wellbeing Questionnaire” rev. by Michael J. Boivin in *Measures of Religiosity* ed. Peter C. Hill and Ralph W. Hood Jr. (Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1999), 375.

25 David O. Moberg, Subjective measures of spiritual well-being in *Review of Religious Research*, 25, 352–359.

26 David O. Moberg, *Subjective measures of spiritual well-being*, 354.

27 “Spiritual Wellbeing Questionnaire”, 375.

- 3) Iekšējā labizjūta (III daļas 1.–8. izjūtu pāris).
- 4) Kristīgās ticības indekss (I daļas 19., 20., 21., 24., 35., 47., 49. jautājums un IV daļas 15. jautājums).
- 5) Pašapmierinātības indekss (I daļas 1., 3., 13., 22., 46. jautājums).
- 6) Personiskā dievbijība (IV daļas 9., 10., 11., 13., 14. jautājums).
- 7) Subjektīvā garīgā labizjūta (I daļas 36., 37., 38., 39. jautājums).
- 8) Optimisms (I daļas 2., 9., 23., 40. jautājums).
- 9) Reliģiskais cinisms (I daļas 41., 42., 44. jautājums).
- 10) Elitisms (I daļas 30., 43. jautājums).
- 11) Politiskā iesaiste (II daļas 51., 54., 55., 56., 57. jautājums).
- 12) Reliģiskā iesaiste (II daļas 52., 58., 59., 60., 61. jautājums).
- 13) Labdarības iesaiste (II daļas 53., 62., 63., 65., 66. jautājums).

Četras izteiktākās pazīmes jeb **garīgā labizjūta ir kristīgās ticības indekss, pašapmierinātības indekss, personiskā dievbijība un subjektīvās garīgās labizjūtas indekss.** Optimisma (reflektē par cilvēka dabu kā labu un dāsnu), reliģiskā cinisma (reflektē par reliģiju negatīvi vai pesimistiski) un elitisma mērījums ir statistiski visvājākais, un autors pats ir ieteicis izņemt šos rādītājus/jautājumus ārā. Mobergs minēto izpētes instrumentu aprobējis ASV un Zviedrijā, un faktoranalīzē atklājās septiņi indeksi. Procedūra testa aizpildei, kuru aprakstījis Mobergs, atbilst tai, kura tika īstenota konkrētajā pētījumā: ierodoties Sandbijas mācītājmuižā (pirmā diena), pētījuma dalībniekiem tika izdalīti testi individuālai aizpildīšanai un atkārtoti izdalīti testi pēdējā praktikuma dienā (10. diena). Pētījuma dalībnieki paši izvēlējās kodus, ar kādiem atzīmēja savus testa eksemplārus, un tie tika identificēti arī kā pirmais vai otrais tests. Pētījuma dalībnieki testus aizpildīja individuāli, un tas aizņēma 30–60 min.

Mobergs savu izpētes instrumentu salīdzināja ar Reimonda F. Palutziāna un Kreiga V. Elisona (Paloutzian & Ellison, 1982) izstrādātā instrumenta izmantošanas rezultātiem. Abu pētnieku grupu rezultāti savstarpēji sasaucās. Tā eksistenciālās labizjūtas daļas Polutziāna un Elisona pētījumā korelācijas koeficients ar Moberga pašapmierinātības indeksu bija 0,73. Līdzīgi, Polutziāna un Elisona pētījuma labizjūtas testam ir koeficients 0,86 ar Moberga kristīgās ticības indeksu, 0,7 ar personisko dievbijību, 0,63 subjektīvās sociālās labizjūtas indeksu un 0,63 ar reliģiskās iesaistes indeksu.

Pētījuma dalībnieki

LU Teoloģijas fakultātes bakalaura un maģistra studiju programmu studenti, kuri brīvprātīgi izteikuši vēlmi piedalīties pētījumā. Kvalitatīvo datu kodi veidoti šādi: liels burts S vai V norāda dzimumu, aiz komata norādīta respondenta vecuma grupa atbilstoši dienasgrāmātā uzrādītajai.

Demogrāfiskie dati

Demogrāfisko datu raksturojums atbilstoši izmantotajam pētījuma instrumentam “Garīguma labizjūtas pētījums” pēc Moberga, 1984.²⁸

Pētījumā piedalījās – kvantitatīvajā daļā septiņi dalībnieki (seši studenti, viens docētājs), kvalitatīvajā daļā seši dalībnieki, visi studenti). No tiem trīs vīrieši, četras sievietes. Vecuma grupas: līdz 18, 19–24, 25–34, 35–44, 45–54, 55–64, 65–74, vairāk par 75.

1. diagramma. Pētījuma dalībnieku dzimuma un vecuma sadalījums

No datiem izriet, ka pirms praktikuma programmas īstenojuma vairākums respondentu (5) norādīja, ka viņu ticība viņiem *ir svarīga*, savukārt pa vienam respondentam atzina, ka tā *ir ārkārtīgi svarīga* un *diezgan svarīga*. Pēc 10 dienu praktikuma programmas īstenošanas dati liecina, ka trim respondentiem mainījusies attieksme ticības svarīguma jautājumā no *ļoti svarīga* uz *ārkārtīgi svarīga*. Respondents, kurš uzskatīja, ka viņa ticība viņam *ir diezgan svarīga*, ir mainījis savu attieksmi uz *ļoti svarīga*. Var pieņemt, ka īstenotā programma ir sekmējusi personiskās ticības nozīmīguma vērtības pieaugumu.

2. diagramma. Pētījuma dalībnieku ticības nozīmīguma vērtējums

²⁸ “Spiritual Wellbeing Questionnaire”, 375–381.

Divi no septiņiem respondentiem uzskata, ka viņu garīgā labizjūta ir ievērojami pasliktinājusies pēdējo 10 gadu laikā. Pārējie pieci atbild, ka tā ir kļuvusi ievērojami / daudz labāka. Jāpiemin, ka, salīdzinot pirmā un otrā mērījuma datus, respondents, kurš novērtēja savu labizjūtu kā *ievērojami sliktāku*, pēc programmas īstenošanas to novērtēja kā *daudz sliktāku*. Viens solis pozitīva vērtējuma virzienā. Secinājumā iespējams izdarīt pieņēmumu, ka kopumā pētījuma dalībnieku grupa ir reliģiski aktīva un ar to saistās viņu garīgās labizjūtas pieaugums.

Vairākums jeb pieci respondenti apgalvo, ka pieder konkrētai draudzei vai sinagogai un ir aktīvi tās locekļi, bet divi atlikušie ir kādreiz piederējuši kādai draudzei. Gandrīz visi respondenti apgalvo, ka viņu reliģiskā piederība atšķiras no abu vecāku reliģiskās piederības. Tikai vienā gadījumā tā ir tāda pati, kāda bijusi mātei. Grupa ir salīdzinoši viendabīga savās reliģiskajās izvēlēs: trīs dod priekšroku protestantiem, viens Romas katoļiem, viens jūdai, un divi apgalvo, ka nedod priekšroku nevienai tradīcijai. Viens respondents no tiem, kas nedod priekšroku nevienai tradīcijai, savu izvēli papildināja ar ierakstu: "Esmu par to, ka cilvēks tic Dievam". Respondents, kurš norādīja, ka dod priekšroku jūdai, pie kategorijas "cita" pierakstījis "dievbijīga". Respondents, kurš pirmajā mērījumā norādīja, ka nedod priekšroku nevienai tradīcijai, bet nepapildināja ar skaidrojumu, otrajā mērījumā jau ierakstīja, ka dod priekšroku citai tradīcijai, neminot, kurai. Tas varētu liecināt, ka programmas īstenošanas laikā kādu iemeslu dēļ respondents ir mainījis viedokli par labu kādai noteiktai tradīcijai.

Salīdzinot pirmā un otrā mērījuma datus atbilstoši definētajiem indeksiem un kategorijām, iegūta šāda aina.

Subjektīvā garīgā labizjūta (I daļas 36., 37., 38., 39. jautājums)

Ja manas domas par reliģiju būtu citādas, arī mans dzīvesveids būtu citāds

Man piemīt garīga labizjūta

Mani draugi ir pārliecināti par manu garīgo labizjūtu

Mani ģimenes locekļi vai radi ir pārliecināti par manu garīgo labizjūtu

3. diagramma. Pētījuma dalībnieku subjektīvā garīgā labizjūta

Apgalvojumā “Ja manas domas par reliģiju būtu citādas, arī mans dzīvesveids būtu citāds” otrajā mērījumā dalībnieki mainījuši savus uzskatus no *piekrītu* uz *daļēji piekrītu*. Savukārt pārējo jautājumu sākotnējās atbildes *nepiekrītu* vai *daļēji nepiekrītu* pārvietojušās uz pozitīvo atbilžu pusi. Lai gan šos datus nav iespējams vispārināt, tomēr pēc 10 dienu īstenotas mērķtiecīgas pedagoģiskas darbības iezīmējas tendence, ka programmas dalībnieki garīgo labizjūtu vērtē pozitīvāk un nav tik kategoriski, sasaisot savus uzskatus par reliģiju ar savu dzīvesveidu. Otrais secinājums varētu norādīt uz pašizpratnes transformāciju izmantoto pašizpratnes uzdevumu rezultātā.

Kristīgās ticības indekss (I daļas 19., 20., 21., 24., 35., 47., 49. jautājums un IV daļas 15. jautājums)

Es zinu, ka Dievs piedod manus grēkus
 Mana reliģiskā ticība dara jēgpilnu manu dzīvi
 Mana ticība palīdz man pieņemt lēmumus
 Visi cilvēki ir grēcinieki
 Svētais Gars ir dzīvs manī
 Jēzus Kristus mīra par maniem grēkiem
 Manī ir Dieva miers

4. diagramma. Pētījuma dalībnieku kristīgās ticības indekss

Vērtējot apgalvojumu “Es zinu, ka Dievs piedod manus grēkus” otrajā mērījumā vairākums (6) atbilžu ir galēji pozitīvas – *pilnīgi piekrītu*, atšķirībā no sākotnējo atbilžu sadalījuma starp *piekrītu* un *pilnīgi piekrītu*. Apgalvojuma “Mana reliģiskā ticība dara jēgpilnu manu dzīvi” gadījumā pēc īstenotās programmas šaubīgie *daļēji piekrītu* (1) un *daļēji nepiekrītu* (1) pārtapuši par *pilnīgi piekrītu* (4) un *piekrītu* (3), kas sākotnēji bija viena izvēle *pilnīgi piekrītu* un četras izvēles *piekrītu*. “Mana ticība palīdz man pieņemt lēmumus” gan pirmajā, gan otrajā reizē ir ar līdzīgu pozitīvu vērtējumu. Interesanti, ka apgalvojumā par cilvēku grēcīgumu sākotnēji domas dalās – trīs *pilnīgi piekrīt*, divi *piekrīt*, viens *daļēji piekrīt* un viens *pilnīgi nepiekrīt*. Savukārt pēc programmas gandrīz

visi piekrīt šim apgalvojumam – pieci no septiņiem. Viens *piekrīt*, un viens *daļēji piekrīt*. Šo iespējams interpretēt kā lielāku savas nepilnības apzināšanos un mazāk kategorisku citu cilvēku negatīvu vērtējumu. Ilustrācijai šim apgalvojumam iespējams izmantot šādus kvalitatīvos datus:

Piemēram, vienai dāmai ik brīdi vēlme kādu pamācīt – ko un kā ēst, kā sēdēt, kā runāt, kas ir pareizi un nepareizi, jo viņa visu zina, saprot un ir nemaldīga. Tā noteikti man bija nelabizjūta, bet es aizdomājos, ka ir arī tādi cilvēki un noteikti arī es esmu tā rīkojusies. Ir viens – lūgt padomu un to dot, bet otrs – ar augstprātību un sevis paaugstināšanu iet pie citiem. Tā ir mana labizjūta – ļoti neērti, bet pavērot sevi no malas un pēc tam atcerēties, kad gribas “pamācīt”. (S., 35–54)

“Svētais Gars ir dzīvs manī” apgalvojumā sākotnēji divi respondenti nepiekrīta šim apgalvojumam, savukārt otrajā mērījumā negatīvo atbilžu klāstā ir tikai viens *daļēji nepiekrītu* vērtējums. Sestajā apgalvojumā abos mērījumos atbildes ir identiskas, un pēdējā apgalvojumā par Dieva mieru ir minimāla virzība no negatīva vērtējuma uz pozitīvo. Kopumā kristīgās ticības indeksā vērojama pozitīva tendence.

Pašapmierinātības indekss (I daļas 1., 3., 13., 22., 46. jautājums)

Man piemīt iekšējs miers

Pašlaik es esmu laimīgs (-a)

Es mīlu sevi

Vairākums cilvēku ir man draudzīgi

Reiz man piemita garīgā labizjūta, bet es to zaudēju

5. diagramma. Pētījuma dalībnieku pašapmierinātības indekss

Pirmajā apgalvojumā “Man piemīt iekšējs miers” sākotnēji divi respondenti apgalvoja, ka *pilnīgi nepiekrīt* un viens *daļēji nepiekrīt*, trīs *daļēji piekrīt* šim vērtējumam. Savukārt pēc programmas beigām tikai divi respondenti *daļēji nepiekrīt*, kamēr visi

pārējie apgalvo, ka *pilnīgi piekrīt* vai *piekrīt*. Šī ir pozitīva virzība vērtējumā, jo viens no programmas veidošanas pamatprincipiem ir personības integritāte, kas ietver līdzsvarotību un mieru. Atbildot par laimes izjūtu, abos mērījumos ir ļoti līdzīgi rezultāti amplitūdā no *pilnīgi piekrītu* līdz *daļēji nepiekrītu*. Apgalvojumam “Es mīlu sevi” sākotnēji ir divas negatīvas atbildes – *daļēji nepiekrītu* un *pilnīgi nepiekrītu*. Otrajā mērījumā vairākums atbild, ka *piekrīt*, un nav nevienas negatīvas atbildes. Apgalvojumā par citu cilvēku draudzīgumu abos mērījumos atbildes ir identiskas un grupējas ap asi *piekrītu* (4) – *daļēji nepiekrītu* (1). Apgalvojumam par zaudēto labizjūtu sākotnēji *pilnīgi piekrita*, *piekrita* vai *daļēji piekrita* trīs respondenti. Savukārt programmas nobeigumā visi vērtējumi ir *daļēji nepiekrīt*, *nepiekrīt* un *pilnīgi nepiekrīt*. Pašapmierinātības indeksā, līdzīgi kā subjektīvās labizjūtas un kristīgās ticības indeksā, otrā mērījuma rezultāti uzrāda pozitīvāka vērtējuma tendenci.

Personiskā dievbijība (IV daļas 9., 10., 11., 13., 14. jautājums)

Cik bieži jūs piedalāties dievkalpojumos baznīcā vai sinagogā?

Cik bieži jūs piedalāties citos reliģiska rakstura pasākumos, tādos kā Bībeles stundas, lūgšanu grupas, reliģiskas diskusijas u. c.?

Cik bieži jūs lasāt Bībeli vai citu celsmīgu literatūru?

Cik bieži jūs privāti lūdzaties?

Cik bieži jūs meditējat?

6. diagramma. Pētījuma dalībnieku dalība reliģiskās aktivitātēs

Respondentu grupa ir aktīva savās reliģiskajās aktivitātēs konkrētās tradīcijās un organizācijās, jo vairākums (seši respondenti) ir aktīvi savu reliģisko institūciju dalībnieki. Apmeklē dievkalpojumus sākot ar vairākām reizēm nedēļā līdz vienai vai vairākām reizēm mēnesī. Tikai viens respondents ir atbildējis, ka apmeklē šādus pasākumus dažas reizes gadā. Līdzīgi ar citām reliģiska rakstura aktivitātēm.

7. diagramma. Pētījuma dalībnieku reliģisku avotu lietošanas paradumi

Visi respondenti atzīmējuši, ka lasa Bībeli vai citu celsmīgu literatūru katru dienu vai vismaz reizi nedēļā. Tātad regulāri un salīdzinoši bieži. No datiem iespējams secināt, ka vairākums pētījuma dalībnieku reliģiskas programmas medijos patērē neregulāri un patēriņam ir gadījuma raksturs, daži cilvēki tos lieto regulāri, un vismaz vienam no dalībniekiem tas ir saistīts ar darba pienākumiem. Mazākā puse praktizē meditācijas kā ikdienas reliģisku aktivitāti, lielākā puse nepraktizē.

8. diagramma. Pētījuma dalībnieku lūgšanu un meditāciju prakse

Dati atklāj, ka seši respondenti privāti lūdzas – sākot no vairākām reizēm dienā līdz vairākām reizēm nedēļā. Viens respondents pirmajā mērījumā izteicies, ka lūdzas ik pa laikam, savukārt atkārtotajā mērījumā (pēc īstenotās praktikuma programmas) atbild,

ka lūdzas vairākas reizes dienā. Šeit varētu izdarīt pieņēmumu, ka praktikuma pieredze ir iespaidojusi konkrētā respondenta reliģisko aktivitāti. Interesanti ir dati par meditāciju praksi. Viens respondents vispār nav atbildējis uz šo jautājumu, trīs respondenti norādījuši, ka praktizē meditāciju salīdzinoši bieži – katru dienu vai vairākas reizes nedēļā. Atlikušie trīs respondenti izvēlējušies atbildi “nekad”. No datiem izriet secinājums, mazākā puse praktizē meditācijas kā ikdienas reliģisku aktivitāti, lielākā puse nepraktizē. Šeit varētu spekulēt un interpretēt datus kā noraidošu attieksmi uz meditāciju kā reliģisku praksi, jo izvēle “nekad” līdz šim netika parādījusies tādā apjomā, un arī jautājuma atstāšana bez atbildes varētu tikt šādā veidā interpretēta. Lai gan šeit būtu nepieciešami papildu kvalitatīvi dati, lai izprastu, ko pētījuma dalībnieki saprot ar konceptu “meditācija”?

Kopsavēlot garīgās labizjūtas dažādo indeksu divu mērījumu rezultātus, visiem indeksiem kopīgais ir, ka virzība vērtējumos ir no vairāk negatīvā uz pozitīvo. Tas ļauj izteikt apgalvojumu, ka pirms praktikuma programmas īstenojuma pētījuma dalībnieku garīgā labizjūta bija zemāka nekā pēc 10 dienu īstenotas praktikuma programmas. Nenoliedzami, šeit nevaram runāt tikai par praktikuma programmas ietekmi uz rezultātiem, jo citi mainīgie (piemēram, saziņa ar tuviniekiem, mentālā veselība, ārējie stresori u. c.) netika kontrolēti. Nedaudz vairāk respondentu uzskatus šajā jautājumā atklāj viņu atbildes uz tieši uzdoto jautājumu (šis jautājums tika uzdots ar e-pasta starpniecību septiņus mēnešus pēc programmas īstenojuma, un uz to atbildēja četri no sešiem pētījuma dalībniekiem): vai tie paši rezultāti, kas Sandbijā, nebūtu arī, ja dalībnieki vienkārši būtu kādā ceļojumā vai atvaļinājumā? Respektīvi, kas liek domāt, ka labizjūta ir saistīta ar tieši prakses saturu? Kvalitatīvajos datos rodama norāde par programmas tiešu iespaidu uz garīgās labizjūtas veidošanos.

Šādu jautājumu var uzdot tikai tas, kurš pats nav bijis Sandbijā. Šī vieta un laiks ir intensīva garīga pieredze, kas māca labāk iepazīt sevi un citus un pats galvenais sajūst Dieva klātbūtni tajā visā. Protams, ir iespējams tehniski noorganizēt ekskursijas un iepazīstināt ar kapelānu un sociālo darbinieku darbu utml. arī citā vietā un apstākļos. Bet līdzīgi kā Bibliodrāmas nodarbībās ir svarīgi doties ceļojumā kopā ar cilvēku grupu, iepazīt to un darboties kopā, tā arī šeit. Tā nav parasta ekskursija, kur nu vēl atvaļinājums, tad drīzāk jau kāds pārgājiens neapdzīvotā teritorijā ar izdzīvošanas elementiem būtu tuvāks. Ļoti liela nozīme arī ir tam, ka pašiem ir jāgatavo svētbrīži, jāgatavo ēst visai grupai, jādzīvo kopā istabiņās... Es pēc šīs pieredzes noteikti atgriezos kā cits cilvēks, daudz nosvērtāk varēju palūkoties uz lietām, vieglāk pieņemt to, kas vēl pirms pāris nedēļām būtu licies kā traģēdija. Nedēļu pēc Sandbijas biju kristīgajā nometnē un teikšu, ka to nevarēja ne salīdzināt ar Sandbijas pieredzi. (S., 25–34)

Sandbijā es ierados ar savām problēmām, ar visu būtību, kāda esmu. Esmu spiesta domāt, risināt un analizēt. Sadzīvot ar konkrētiem apstākļiem un kolēģiem. Ar spiesta, nedomāju, ka kāds piespieda... spiesta nozīmē, ka izvēlējos un tagad esmu sevi nolikusi fakta priekšā. Sandbijā esot un godīgi atveroties, atklājot sevi gan sev, gan citiem, varējām kopā strādāt, ieskatīties problēmiskos jautājumos un tās risināt. Labizjūta man tika piedzīvota, jo dvēseles, garīgas un fiziskas problēmas varēja tikt izrunātas. Ikdienas steiga dara savu. Cik dziļi sanāk analizēt? Izrunāties, no sirds parunāt? Piemēram, kalpošana, kā to uztver – darbs vai pienākums?(..) Man ir depresīvie un eksistenciālie jautājumi, man ir nedrošība un egoisms, man ir buntniecisks “gars”... tieši Sandbijā un līdzīgos pasākumos pie šiem jautājumiem pievērsos, ko nekad nedarītu atvaļinājumā. (S., 35–54)

Šajos komentāros parādās garīgumu raksturojošās pazīmes – gribas izpausme vēl mē piedalīties, mācīties, personības integritāte, dzīves jēgas meklējumi.

Divas atbildes liecina par satura saistību ar sasniegtajiem rezultātiem, kuri tiek vērtēti kā pozitīvi:

Es teiktu, ka rezultāti nebūtu tādi paši. Sandbija ir noteikta formāta pasākums, un tas nav salīdzināms ar neko citu. Sandbijai, pirmkārt, ir īpaša fiziskā atrašanās vieta – gan sala, gan ciemats, gan daba, gan baznīcas tuvums. Otrkārt, ir prakses programma ar mērķi, kas katru dienu tiek sasniegts soli pa solim. Nav sajūta, ka tu atpūties, bet tiešām ir sajūta, ka tu mācies un apgūsti jaunas zināšanas. Pluss, protams, kompānija ar vienādām interesēm un mērķi. Protams, teoloģijas studenti varētu savākties un aizbraukt kopā ceļojumā, bet diez vai tam būtu tik produktīvs rezultāts tieši jaunu zinību iegūšanā un šo zinību praktiskajā pielietošanā. Šīs 3 lietas es minētu kā atslēgu garīgās labsajūtas uzlabošanai – vieta, prakses saturs ar mērķi apgūt zināšanas un kompānija ar kopīgām interesēm. (V., 35–44)

un

Pirmkārt, saturiskais materiāls un vide. Otrkārt, nošķirtība no civilizācijas un reglaments. Treškārt, cilvēki, ar kuriem esi kopā un kas izceļ kādas nepatīkamās tavas īpašības vai tieši pretēji – izceļ labās. Nošķirtība no ģimenes un koncentrēšanās uz pilnīgi citu mērķi. Tas bija panākams Sandbijā! Negribētos teikt – tikai Sandbijā, bet uzskatu, ka tas ir iespējams tikai tur un tādu mentoru pavadībā, kādi ir šai programmai. (V., 35–44)

Programmas iespaids atklājas arī šādā komentārā:

Es noteikti redzēju, ka ir izmaiņas. Es redzēju, ka mēs atvērāmies un atļāvām vairāk parādīt sevi no tādas šķautnes, ko ikdienā neatļautos. Redzamais un priekšstats var būt maldīgs. Maskas krīt, ja nekrīt, tad noteikti vairs neturējās stabili.

Šajā tabulā apkopoti kvalitatīvie dati no dalībnieku dienasgrāmatām, kas raksturo sākotnēji definētās garīguma pazīmes un ir liecība garīguma klātesamībai programmā:

Kategorija/pazīme	Kvalitatīvie dati
Vienības izjūta ar cilvēci, holisms	<p><i>Tikšanās ar tik daudz gaišiem cilvēkiem – es teiktu, Jēzus cilvēkiem rada sajūtu, ka pasaule ir pilna ar mīlestību un viss pasaulē ir kārtībā. Iespēja izrauties no ikdienas ļāva paskatīties uz savu ģimenes dzīvi no malas. Es sapratu, ka es ļoti mīlu savu sievu un meitas. Arī tas ir Sandbijas ieguvums. (V., 35–44)</i></p> <p><i>Saprotu, ka par sevi nevaru runāt atrauti no pasaules visapkārt – kā laikā, tā telpā. (S., 55–64)</i></p>
Dzīves jēgas meklējumi	<p><i>Nezinu, vai atgriezīsimies, vai tikai uz priekšu iesim, bet kaut kas noformulējas tagad – rakstot ES ESMU TĀ/TAS, KO DIEVS AR MANI DARA. (S., 55–64)</i></p> <p><i>Vakara svētbrīdis katakombā likās tik aizceļojošs laikā. Dievs atklājās mūsu līdzgaitniekos kā Gaismā, kas plūst, un es varu būt kā Lange Johaness bāka, kas staro tālu un rāda ceļu! (V., 35–44 2)</i></p>
Absolūto vērtību apzināšanās – cieņa, taisnīgums, miers, Citādā (<i>The Other</i>) izpratne	<p><i>S., 25–34: (17.08.2019.) Mani gan vairāk uzrunāja jautājums par kristīgās ētikas definēšanu. Kas ir 5 vērtības, kuras es varu nosaukt? Pirmā nāca viegli – mīlestība. 1) mīlestība pret līdz-cilvēkiem, pret to, kas mums apkārt. Mīlestība kā darbības vārds, protams. Nākamais varētu būt 2) lēnprātība. Nereaģēšana dusmās – tā kā reaģētu “vecais cilvēks”, instinkti ar naidu pret naidu. 3) Piedošana. Piedošana kā grūts process, kas ir jāmācās. Ilgi jāmācās. Ja piedot būtu viegli, tā nemaz nebūtu piedošana. 4) Vērstība uz Dievu. Viņa klātbūtnes apzināšanās savā dzīvē. Spēja ar Dievu sarunāties, lūgt, paņemt un pieņemt to, ko Viņš man dod. 5) Atteikšanās – “pamet visu un seko man”. Nepieķerties šīs pasaules vērtībām – mantai, naudai, varai, arī komfortam savā ziņā. 6) Pateicība (pazemība), 7) prieks, 8) taisnīgums, 9) līdzdalība, 10) atvērtība.</i></p> <p><i>V., 35–44 2: Dienā, kad devāmies uz slimnīcu un krematoriju, man bija slikti ar veselību, tāpēc nācās diezgan aktīvi sevi vākt un turēt kopā! Taču manas sajūtas par šo visu nedaudz bija. Mani fascinēja šī sēru zāle slimnīcā, kas paver cilvēkiem iespēju – atvadīties no sava aizgājušā tuvinieka, pēc tam pat neveidojot atvadu ceremoniju! Lai arī ir koncepti, kas nesaskan ar manu ticību un pārlicību – pāri visam paliek mīlestība!</i></p>

Kategorija/pazīme	Kvalitatīvie dati
Personības integritāte (nedalāmība, veselums)	<p><i>Joprojām apbrīnoju ..., savas istabas biedru – viņam gan daudz Dievs ir devis – gan bēdu, gan prieku. Bet viņš visu to panes. (V., 35–44)</i></p> <p><i>Kādas ir sajūtas? Brīnišķīgas. Es nezinu, kas tieši ir tas, kas no mainīja bailes un stresu manī, bet sajūtas ir tādas, ka es esmu prieka pilns un laimīgs. Tāpēc es arī šīs izjūtas nosaukšu par Svētā Gara esamību manī. (V., 35–44)</i></p> <p><i>Man patīk, kad katolis paliek katolis arī šādā raibā kompānijā un baptists paliek baptists. Man ļoti traucē, ja tiek nocirsta iespēja arī citiem iepazīstināt vienam otru ar neparastu teoloģisko skatījumu. Atvērtība un dialogs var pastāvēt tikai tad, ja ir pietiekoši spēcīga sarunu biedra balss. Un vēlēšanās iepazīt dziļāk otru runātāju. (S., 55–64)</i></p> <p><i>Dienas gaitā pārdomājot šīs dienas notikumus un programmu, saprotu, ka mazāk baidos būt tā, kādu Dievs mani apstiprina, kau to no mazām dienām cilvēki ir gribējuši iegrozīt pa savam, lai es atbilstu standartam. (S., 55–64)</i></p>
Gribas izpausme vēlmē piedalīties, mācīties	<p><i>Man ir no kā mācīties un daudz mācīties. (V., 35–44)</i></p> <p><i>Pa lielum tu saproti, ka tas ir brīnums, ka tu esi nonācis šādā pasākumā un kopā ar tieši šādiem cilvēkiem. Tieši šī kompānija, kas ir ļoti ekumeniska, tā ļoti daudz dod. Ļauj paskatīties uz citām konfesijām no malas un dažkārt arī būt tajā iekšā. (V., 35–44)</i></p> <p><i>Šī izglītošanas skola ir jāturpina. Tā ir izredzēto iespēja, nonākt šajā vidē un paskatīties uz visu šo no malas, tajā pašā laikā aktīvi iesaistīties. (V., 35–44)</i></p> <p><i>Jau no rīta gribējās gleznot, neatļāvos, jo jāgatavo svētbrīdis. Un tad – uzdevums ar gleznošanu. (S., 55–64)</i></p> <p><i>Man bija svarīga šī dažādo viedokļu tieša/netieša konfrontācija, tas liek formulēt to platformu, uz kuras stāvu, arī tajos jautājumos, par kuriem iepriekš nedomāju. (..) Man tas bija derīgi! (S., 55–64)</i></p>

Secinājumi

Pētījumā tika noteikts garīguma un reliģijas jēdzienu saturs un savstarpējā saistība. Atbilstoši iepriekšējo pētījumu rezultātiem tika noteiktas garīguma pazīmes un garīgi transformatīvas studiju programmas principi. Atbilstoši pazīmēm un principiem tika izstrādāta Praktiskās teoloģijas praktikuma programma, kas potenciāli sekmētu studējošo garīgo labizjūtu un būtu garīgi transformējoša. Pētījuma gaitā izstrādātā programma tika īstenota 10 dienu garumā, un tajā brīvprātīgi piedalījās seši Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes studējošie. Studējošo garīgā labizjūta tika mērīta ar Garīgās labizjūtas anketas palīdzību gan programmu uzsākot, gan pēc tās beigām. Pētījuma sākumā tika izvirzīta tēze: E. Dž. Tisdellas septiņos garīguma principos balstīta studiju programma ir transformējoša un sekmē studējošo garīgo labizjūtu. Lai pārbaudītu tēzi, tika izmantota Garīgās labizjūtas anketa. Papildus kvantitatīvajiem datiem pētījuma dalībnieki rakstīja dienasgrāmatas. Kvalitatīvie dati tika izmantoti, lai interpretētu un ilustrētu kvantitatīvos datus. Datu analīzes rezultātā nonācu pie šādiem secinājumiem:

- 1) Pētījumā izvirzītā tēze apstiprinājās, jo Morberga definētajās četrās pazīmēs jeb garīgās labizjūtas kristīgās ticības indekss, pašapmierinātības indekss, personiskā dievbijība un subjektīvās garīgās labizjūtas indekss uzrādīja pozitīvu attīstības tendenci.
- 2) Īstenotā pedagoģiskā intervence uzlaboja dalībnieku garīgo labizjūtu. Nerautoties uz to, praktikuma īstenotājiem jādomā, kā vēl vairāk veidot iekļaujošu vidi, arī terminoloģijas un valodas lietojuma ziņā. Šobrīd pārsvarā valoda atbilst vienas reliģiskās tradīcijas vajadzībām. Turpmāk, darbojoties heterogēnās reliģiskās grupās, nepieciešams jūtīgi reaģēt uz visas grupas dalībnieku reliģisko identitāšu vajadzībām valodas, diētas u. c. aspektos.
- 3) Kvalitatīvie dati ilustrēja Tisdellas septiņu garīguma principu integrāciju praktikuma programmā, kā arī sniedza pierādījumus garīgumu raksturojošo pazīmju esamībai studiju procesā.
- 4) Šāda veida studiju programmas rada efektīvu alternatīvu tradicionālajām studiju formām. To apliecina arī citas, līdzīgas intensīvu studiju programmas, kuru mērķis ir caurviju prasmju, starpdisciplināritātes un radošuma integrācija studiju procesā. It īpaši noderīga šāda studiju pieredze būtu garīgajā līdzgaitniecībā iesaistītajam personālam, jo sava garīguma izpēti un apzināšanās palīdzētu veikt profesionālos pienākumus.
- 5) Pētījumi liecina, ka heterogēnās studiju grupas patērē vairāk laika rezultātu sasniegšanai, bet šie rezultāti ir inovatīvāki un efektīvāki nekā homogēnām grupām. Teoloģijas studiju kontekstā tas nozīmē, ka vitāli būtiska ir akadēmiskā brīvība, uzskatu un pieredžu dažādība. Starpreliģiju / ekumeniskajam dialogam nepieciešams vairāk laika, bet rezultātā tiek sasniegtas garīgumu raksturojošās pazīmes, kas sekmē līdzsvarotas, savstarpēji saprotošas sabiedrības pastāvēšanu.

SUMMARY

Students' spiritual well-being and applied theology study programme

The publication offers research and the obtained results on an alternative way of organizing the study process – an out-of-practice internship, within the framework of which the spiritual well-being of the students of the Faculty of Theology (TF) is improved. Spirituality is one of the components that ensures the sustainability of interfaith / intercultural dialogue. Further components include an inclusive learning environment that promotes the development of individual spirituality and spiritual well-being; the dialogical practice of participating in interfaith dialogue, which allows the articulation of the “core identities” of different (non)religious traditions and the acceptance of “dignified disagreements” between different worldviews, is spiritually transformative. The focus of dialogue is based on such principles. It is not founded in the formation of common views, but instead – on the mutual enrichment of each other's experience, which promotes the individual spiritual growth of each participant in the study process.

A set of spiritually transforming and otherness-promoting pedagogical methods was tested in August 2019 at the University of Latvia (UL) TF field trip – an applied theology training practice “Sandbija 2019”, Sweden. During the approbation process, a quasi-pedagogical experiment was performed with a mixed research methodology – two measurements of the spiritual well-being of the research participants (before and after the pedagogical intervention) were performed, supplemented with qualitative data (participants' diary entries) to explain the quantitative data. The results of the study reveal that the internship programme, which was developed according to E. J. Tisdella's principles, improves participants' spiritual well-being and is positively assessed by students.